

BIULETYN EKONOMICZNY

I / 2006

OCENA SYTUACJI GOSPODARCZEJ BUŁGARII w 2005 r.

Ocena sytuacji gospodarczej Bułgarii w 2005 roku i polsko-bułgarska współpraca gospodarcza

1 Uwagi ogólne. W roku 2005 w Bułgarii miały miejsce wydarzenia, które pośrednio wpływały na sytuację gospodarczą kraju. Było to przede wszystkim podpisanie 25 kwietnia Traktatu Akcesyjnego Bułgarii i Rumunii o przystąpieniu do Unii Europejskiej oraz wydarzenia o charakterze wewnętrznym takie jak: wybory parlamentarne, wielka powódź oraz intensywne przygotowania związane z akcesją Bułgarii do Unii Europejskiej a także zewnętrzne jak sytuacja na międzynarodowym rynku surowców energetycznych.

Działania rządu w okresie od sierpnia do grudnia 2005 roku koncentrowały się na wypracowaniu programu, realizacji priorytetów takich jak: zapewnienie makroekonomicznej stabilności gospodarki bułgarskiej, stworzenie warunków dla wzrostu ekonomicznego, podniesienie poziomu społecznej odpowiedzialności za państwo, członkostwo w Unii Europejskiej z dniem 1 stycznia 2007 roku, podnoszenie wydajności pracy i konkurencyjności gospodarki bułgarskiej, aktywna polityka gospodarcza na rzecz zbliżania gospodarki Bułgarii z gospodarką unijną oraz na realizacji zaleceń Dorocznego Raportu Komisji Europejskiej o stanie gotowości Bułgarii do członkostwa w UE z października 2005 roku.

W odniesieniu do zagadnień gospodarczych Raport potwierdził, że w Bułgarii funkcjonuje gospodarka rynkowa, a utrzymanie obecnego tempa reform powinno pozwolić gospodarce tego kraju na sprostanie konkurencji na unijnym rynku. Pozytywnie też został oceniony rozwój gospodarczy, w stwierdzeniu, że gospodarka bułgarska charakteryzuje się wysokim tempem rozwoju, relatywnie niską inflacją oraz zmniejszającym się bezrobociem. Z negatywnych zjawisk wymieniono narastający znacznie powyżej prognoz deficyt na rachunku bieżącym.

Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne Republiki Bułgarii w latach 2003 - 2005

Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne	Jednostki	2003	2004	2005 /wstępne/
Wzrost Produktu Krajowego Brutto	%	4,5	5,6	5,7
Inflacja w końcu okresu	%	5,6	4,0	6,5
Deficyt na rachunku bieżącym	% PKB	-9,2	-8,5	-14,9
Stopa bezrobocia	%	13,5	12,2	10,7

Źródło: Bułgarski Bank Narodowy, Agencja analiz i prognoz ekonomicznych,
The Economist Intelligence Unit Limited 2006.

Oceny sytuacji gospodarczej Bułgarii w roku 2005 dokonane przez Doroczny Raport Komisji Europejskiej w październiku ubiegłego roku, następnie przez Bank Światowy, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju oraz Bułgarskie Centrum Rozwoju Ekonomicznego podkreślają, że mimo istnienia negatywnych zjawisk gospodarczych gospodarka bułgarska zachowała w 2005 roku makroekonomiczną stabilność. Potwierdzają to również wstępne dane podstawowych wskaźników makroekonomicznych za 2005 r. W opinii niektórych analityków stabilność ta może być naruszona ze względu na spowolnienie tempa reform strukturalnych i umacniania się

tendencji do rozszerzania udziału państwa w gospodarce m.in. poprzez spowolnienie procesu prywatyzacji.

Ze względu na szereg niesprzyjających czynników wewnętrznych jak wielka powódź latem tego roku oraz podwyżki cen surowców energetycznych w drugiej połowie 2005 roku nastąpiło spowolnienie dynamiki rozwoju gospodarki bułgarskiej. W tym okresie koniunktura gospodarcza utrzymywała się na średnim poziomie z lat 2003 i 2004. Podobnie jak i wskaźnik biznes klimatu opracowywany przez ELSTAT utrzymywał się na poziomie roku 2004.

2. Podstawowe wskaźniki ekonomiczne.

Produkt Krajowy Brutto. Szacuje się, że w skali całego roku 2005 r. Produkt Krajowy Brutto wzrósł o 5,7 % w porównaniu z 2004 r., co stawia Bułgarię na jednym z czołowych miejsc wśród najszybciej rozwijających się gospodarek Europy.

Wartość wytworzonego w okresie 9 miesięcy PKB wyniosła 15,4 mld EUR.

Należy jednak zwrócić uwagę, że kraj ten jest jednym z biedniejszych w Europie. PKB na głowę mieszkańca stanowi zaledwie 30% średniego PKB *per capita* w 25 krajach UE i 57% wśród 8 (bez Cypru i Malty) nowoprzyjętych krajów Europy Środkowej i Wschodniej.

Zwolniło się tempo produkcji przemysłowej, usług i rolnictwa. Największy wpływ na szybki rozwój gospodarki bułgarskiej miał przemysł, którego wartość dodana brutto w ciągu trzech kwartałów zwiększyła się o 6,5%, usługi, których dynamika wzrostu nieco osłabła oraz rolnictwo, dla którego rok 2005 był wyjątkowo niesprzyjający ze względu na warunki klimatyczne i dwukrotną powódź. W porównaniu do roku 2004 wartość produkcji rolniczej spadła o 18%. Tempo wzrostu w sektorze prywatnym wynosiło 5,6% w porównaniu do roku 2004. O 5,3% zwiększyło się zatrudnienie w tym sektorze.

Nastąpił duży wzrost importu głównie z powodu popytu indywidualnego i inwestycji. Na niezmiennym poziomie utrzymuje się wydajność pracy liczona na jednego zatrudnionego, która jest znacznie niższa niż w krajach Unii Europejskiej. Nastąpił wzrost inwestycji w tym głównie nakłady na modernizację firm oraz związanych z likwidacją szkód spowodowanych przez letnią powódź i wzmożonym popytem na rynku nieruchomości. Inwestycje te finansowane były głównie z kredytów bankowych, których wielkość w końcu 2005 roku była przedmiotem szczególnego niepokoju przedstawicieli Międzynarodowego Funduszu Walutowego.

Zadłużenie państwa. Zadłużenie zewnętrzne brutto państwa za 11 miesięcy 2005 roku wynosiło w końcu listopada 13,8 mld EUR. Całkowite zewnętrzne zadłużenie państwa brutto w końcu listopada 2005 roku stanowiło 65,2% PKB. Udział sektora prywatnego w całkowitym zadłużeniu państwa osiągnął poziom ponad 40,2% PKB.

Deficyt na rachunku bieżącym. W końcu 2005 r. deficyt na rachunku bieżącym bilansu płatniczego osiągnął wielkość 3163 mln EUR tj. 14,9% prognozowanego PKB na 2005 r. Przyczyną wzrostu deficytu na rachunku bieżącym w końcu roku był gwałtowny wzrost importu, podwyżka cen surowców energetycznych, co zaowocowało wysokim ujemnym saldem w handlu zagranicznym, które wyniosło w 2005 roku 4082,5 mln EUR. Tj. 19,3 % PKB. Deficyt ten wzrósł w porównaniu do 2004 roku o 1353,6 mln EUR. Wg szacunku Narodowego Banku Bułgarskiego, z powodu podwyżki cen surowców energetycznych tj. ropy i gazu ziemnego, deficyt handlowy zwiększył się o 280,6 mln EUR, a deficyt na rachunku bieżącym o 317,9 mln EUR.

Rezerwy walutowe. W końcu 2005 r. rezerwy walutowe Bułgarii wzrosły o 324,3 mln EUR i wynosiły około 7 567 mln EUR.

Inflacja. W Bułgarii odnotowano najwyższy od 5 lat wskaźnik inflacji, który wyniósł na koniec grudnia 2005 roku 6,5 %, na którego wysoki poziom prawdopodobnie miał wpływ znaczny wzrost cen żywności, artykułów nie żywnościowych oraz katastrofalne powodzie, jakie nawiedziły ten kraj w ubiegłym roku.

Stopa bezrobocia. Według danych Agencji Pracy w grudniu 2005 r. stopa bezrobocia wynosiła 10,7% i była najniższa od ponad pięciu lat. W końcu roku bezrobotnych było 397 340 osób to jest o ponad 53 tys. osób mniej niż rok wcześniej.

Zbyt wolny wzrost wydajności pracy nie pozwala na znaczne zwiększenie ciągle jeszcze niskich dochodów i poziomu życia ludności. Średnie miesięczne wynagrodzenie dla całej gospodarki w grudniu 2005 r. wynosiło 320 lewa (163,6 EUR , 192,8 USD wg kursu USD/BGN z grudnia 2005r.) W sektorze prywatnym 295 lewa (150,8 EUR, 178,8 USD). Występują duże dysproporcje między płacami w sektorze prywatnym w Sofii i większych miastach bułgarskich w porównaniu do średniej krajowej. I tak w grudniu 2005 roku średnia płaca w Sofii wyniosła 840 lewa (429,5 EUR i 509,1 USD), w Płowdiw, w Warnie i w Burgas około 600 lewa (306,8 EUR i 363,6 USD).

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Według wstępnych danych w ciągu całego 2005 r. bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Bułgarii osiągnęły wartość 1,876 mld EUR, co stanowi 8,9% PKB i spadek o 402 mln EUR w porównaniu do roku 2004.

Na czołowych miejscach wśród zagranicznych inwestorów w Bułgarii pod względem wielkości zainwestowanego kapitału w 2005 r. znalazły się przedsiębiorstwa austriackie - 36,6%, brytyjskie 10,6%, szwajcarskie - 10,0%, greckie - 9,8% i irlandzkie z 4,4% udziałem od łącznej wartości bezpośrednich inwestycji zagranicznych w tym okresie.

Najwięcej środków (27%) zainwestowano w transporcie, budowie składów i magazynów oraz łączności, 25,2 % w pośrednictwie finansowym, 18,4 % w operacjach obrotu nieruchomościami i usługach biznesowych , 8,4% w budownictwie, 8% w przemyśle przetwórczym i 12,4% w innych.

3. Rolnictwo bułgarskie w 2005 r. przy trwającej od kilku lat ogólnej tendencji spadkowej odnotowało z powodu powodzi oraz niekorzystnych warunków klimatycznych (wymarznienie ok. 30% nowych winnic) 18% spadek produkcji w porównaniu do 2004 r.

Szacuje się, że w rolnictwie zatrudnionych jest 26% ludności. Istnieje 680 tysięcy gospodarstw rolnych. Z tego właścicielami 661 tys. gospodarstw są osoby fizyczne, gospodarujące średnio na 1,32 ha ziemi, 6 tys. gospodarstw stanowią spółdzielnie (liczba ich w ostatnich dwóch latach zmniejsza się znacznie) i dzierżawcy w gospodarstwach o średniej powierzchni ok. 300 ha. Szacuje się również, że tylko 40 tys. gospodarstw przeznacza swoją produkcję na rynek. Ocenia się, że w Bułgarii jest około 6 - 7 tysięcy dużych producentów, głównie upraw polowych (zbóż) i około 25-28 tys. gospodarstw farmerskich. Ocenia się, że około 645 tys. małych gospodarstw produkuje wyłącznie na swoje utrzymanie i gospodaruje na 20 % ziemi uprawnej Bułgarii.

4. Handel zagraniczny utrzymuje stabilne tempo wzrostu, przy czym wzrost importu zdecydowanie wyprzedza tempo wzrostu eksportu, powodując zwiększanie się ujemnego salda.

Według danych Bułgarskiego Narodowego Banku (BNB) ujemne saldo w handlu zagranicznym po dwunastu miesiącach 2005 r. wynosiło 4082,5 mln EUR, co stanowi 19,5% prognozowanego PKB i było o 1353,6 mln EUR (14% PKB) wyższe niż w tym samym okresie 2004 roku.

Eksport FOB w tym okresie wyniósł 9454,1 mln EUR odnotowując 18,4 % wzrost w stosunku do roku poprzedniego.

Import FOB w ciągu dwunastu miesięcy 2005 roku wynosił 13 536,7 mln EUR i był o 26,34% wyższy niż rok wcześniej.

Głównym partnerem Bułgarii jest Unia Europejska, gdzie wyeksportowano towary za 5345,3 mln EUR co stanowiło 56,5% eksportu czyli nieco mniej aniżeli w roku 2004 - kiedy to wskaźnik ten wynosił 58,3% eksportu. Ten nieznaczny spadek jest spowodowany mniejszym eksportem do Włoch, Niemiec, Wielkiej Brytanii i Austrii. W ramach UE najważniejszymi partnerami handlowymi Bułgarii są: Włochy (12%), Niemcy (9,8%), Grecja (9,4%), Belgia (6%), Francja (3%). Drugim co do wielkości rynkiem zbytu są kraje bałkańskie: w tym Turcja (10,5%), Rumunia (3,8%), Serbia i Czarnogóra (3%), Macedonia (2%) i Chorwacja (1,4%). Do USA wyeksportowano towary stanowiące 3% całego eksportu, zaś do Rosji 1,3%.

W bułgarskim imporcie w 2005 r. największe wzrosty odnotowały przedmioty codziennego użytku - 27,8%, towary inwestycyjne - 23,5%, surowce i materiały - 19,3% w tym ropa naftowa - 16,1%. W bułgarskim imporcie prawie 49,6% importowanych towarów pochodzi z krajów Unii Europejskiej, około 20% z pozostałych krajów Europy, 11% z krajów bałkańskich, 9% z Azji i 6,9% z Ameryki.

W 2005 roku 60,5% transakcji eksportowych i 60,3% transakcji importowych realizowanych było w EUR. W USD realizowano 37,2% eksportu i 37,5% importu.

5. Turystyka zagraniczna. Najbardziej dynamicznie rozwijającym się sektorem gospodarki bułgarskiej jest *przyjazdowa turystyka zagraniczna*, która już kolejny rok utrzymuje swoją wiodącą pozycję eksportową. Według danych służb granicznych w 2005 r. Bułgarię odwiedziło w celu odpoczynku ponad 4,8 mln zagranicznych turystów tj. o 4,5% więcej niż w 2004 r. Największy wzrost odnotowano wśród turystów z krajów Unii Europejskiej. Stwierdzono, że w 2005 r. w Bułgarii odpoczywało około 665 tys. turystów greckich, 582 tys. niemieckich, prawie 375 tys. turystów brytyjskich oraz ponad **113 tys. turystów polskich**

W 2005r. wpływy z zagranicznej turystyki (bez transportu) wyniosły prawie 1,9 mld EUR, co oznacza wzrost o 8,1 % w porównaniu do roku 2004 .

6. Bułgaria a Unia Europejska

25 października 2005 r. jednocześnie w Strasburgu i Sofii przedstawiono Okresowy Raport dotyczący postępów Bułgarii w realizacji zaleceń Komisji w odniesieniu do wdrażania unijnego *acquis* oraz reform i innych zaleceń wynikających z ustaleń akcesyjnych między UE a Bułgarią. Raport był oczekiwany z wielkim zainteresowaniem i zapowiadany przez media. Wynikało to ze szczególnej wagi zawartych w nim ocen, stanowiących podstawę dla Komisji Europejskiej, która w połowie 2006r. będzie podejmować decyzję o ostatecznej dacie przystąpienia Bułgarii i Rumunii do Unii Europejskiej. Traktat Akcesyjny zapowiadał, że obydwa te kraje mogą przystąpić do UE z dniem 1 stycznia 2007 roku. Datę tę uzależniono jednak od wdrożenia przez obydwa kraje zaleceń Raportów z 2004 roku i 2005. Zgodnie z przyjętą w Komisji Europejskiej praktyką Raport wymieniał również obszary tzw. Bezproblemowe jak: swobodny przepływ kapitału, polityka konkurencji, kultura i polityka audiowizualna.

Wśród 20 obszarów wymagających zwiększenia wysiłków we wdrażaniu reform wymienia się m.in.: bezpieczeństwo transportu powietrznego i morskiego, ochrona własności intelektualnej,

zamówienia publiczne, powiązania z europejskim systemem celnym, sytuację biednych warstw społeczeństwa i grup mniejszościowych, zwłaszcza Romów, ochronę środowiska naturalnego.

Oddzielną grupę problemów, które są przedmiotem szczególnego zaniepokojenia stanowią: rolnictwo i kontrola weterynaryjna w tym bezpieczeństwo żywności, spełnianie przez produkty żywnościowych standardów UE, fundusze strukturalne i stan przygotowania Bułgarii do ich absorpcji (zwłaszcza w odniesieniu do dużych projektów infrastrukturalnych), korupcja

Na przełomie 2005 i 2006 roku Instytut *Otwarte Społeczeństwo* opublikował krytyczną ocenę stanu realizacji zaleceń Komisji z października 2005 roku oraz stanu gotowości Bułgarii do członkostwa w UE. Wg tego raportu najpoważniejsze opóźnienia występują w obszarze rolnictwa. Wiele krytycznych uwag dotyczyło walki z korupcją i zorganizowaną przestępczością, co jest przedmiotem szczególnie zainteresowania Komisji jak i władz Bułgarii.

Bułgaria, prowadzi aktywną działalność dyplomatyczną na rzecz ratyfikowania przez państwa unijne traktatu integracyjnego. Traktat został już ratyfikowany przez 14 parlamentów europejskich w tym m.in. przez Wielką Brytanię, Holandię, Włochy, Hiszpanię, Grecję z tzw. grupy starych członków UE i Czechy, Słowację, Węgry, Słowenię, Estonię, Malte, Cypr i Łotwę z tzw. nowych członków UE. Polski Sejm ratyfikował Traktat 10 marca 2006 r.

7. Polsko-bułgarska współpraca gospodarcza.

Sytuacja ekonomiczna Bułgarii i kierunki działalności rządu mają wpływ na stosunki gospodarcze Polska - Bułgaria. W 2005 roku w większości ograniczały się, tak jak w latach poprzednich, do wymiany handlowej co nie odzwierciedlało wszystkich możliwości współpracy obu krajów. W dalszym ciągu brak było wzajemnego zaangażowania w inwestycje kapitałowe. Wyjątkami były: zakupienie przez firmę MASPEX pod koniec roku, trzeciego pod względem wielkości producenta soków Quinn firmy Litex Juice oraz podjęcie działań przez firmę TERMOART na rzecz uruchomienia produkcji styropianu. Od wejścia Polski do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r. obserwowano wzrost zainteresowania polskich eksporterów rynkiem bułgarskim, gdyż w większości nie obowiązują na nim jeszcze normy unijne. Zwiększyło się także zainteresowanie firm bułgarskich kontaktami gospodarczymi z Polską jako krajem UE. Odnotowano także wzrost liczby polskich turystów odwiedzających Bułgarię, natomiast niemal na niezmiennym poziomie utrzymała się wielkość przyjazdów Bułgarów do Polski. Nowe możliwości współpracy otworzyło wejście Bułgarii do NATO w maju 2004 r i związana z tym konieczność modernizacji armii.

Obroty w handlu zagranicznym Polska -Bułgaria

Wg wstępnych danych Ministerstwa Gospodarki RP w 2005 roku wartość wzajemnych obrotów handlowych między Polską a Bułgarią wyniosła 423,6 mln USD, oznacza to wzrost w stosunku do 2004 roku o 36,2 %.

Eksport z Polski wyniósł 256,0 mln USD i był wyższy o 43,2 %, **import** zaś osiągnął poziom 167,6 mln USD co oznacza, że wzrósł o 26,8 %. Saldo wzajemnych obrotów było korzystne dla Polski i wyniosło 88,4 mln USD, dla porównania 46,6 mln USD w 2004 r.

Obroty handlowe między Polską i Bułgarią w latach 2003 – 2005 w mln USD

	2003	Dynamika 2003/2002	2004	Dynamika 2004/2003	2005	Dynamika 2005/2004
Eksport	123,17	148,5	178,8	145,2	256,0	143,2
Import	88,84	143,8	132,2	148,8	167,6	126,8
Saldo	34,33		46,6		88,4	
Obroty	212,02	146,52	311,0	146,68	423,6	136,2

Źródło – MG RP

Na liście krajów wg wielkości eksportu z Polski, Bułgaria znajduje się na 33 miejscu (w 2004 była na 34 miejscu) z udziałem 0,29 %, a na liście importerów utrzymała się na 48 miejscu z udziałem 0,17 % (w 2004 r. 0,15 %).

W strukturze obrotów ogółem za podany okres pierwsze miejsce zajęły maszyny i urządzenia mechaniczne 79,56 mln USD, a następnie gotowe art. spożywcze, napoje bez i alkoholowe, tytoń 66,24 mln USD, metale i wyroby z metali nieszlachetnych 50,83 mln USD, wyroby różne (w tym głównie meble) 36,72 mln USD, produkty przemysłu chemicznego 36,84 mln USD, tworzywa sztuczne i wyroby 33,5 mln USD, produkty mineralne 24,84 mln USD, materiały i wyroby włókiennicze 21,88 mln USD. W 12 na 21 sekcji uzyskano dodatnie saldo w tym największe w maszynach i urządzeniach (30,36 mln USD).

W omawianym okresie wymienione siedem grup towarowych objęły ogółem 203,85 mln USD i stanowiły 78,09% wartości eksportu polskich towarów do Bułgarii. Główne pozycje towarowe polskiego eksportu to: leki, meble, rudy i koncentraty cynku i ołowiu, papier i tektura, druty, kable i przewody elektryczne, chłodziarki i zamrażarki, spycharki czołowe, skośne, równiarki, opony pneumatyczne z kauczuku.

Polskie firmy w Bułgarii

Wg. bazy danych firmy Kompas, w Bułgarii jest zarejestrowanych 420 spółek z polskim kapitałem (w większości mikroprzedsiębiorstw), w tym 187 ze 100% polskim kapitałem. W samym okręgu sofijskim działa kilkanaście firm prowadzonych lub w których zarządzanie są zaangażowani Polacy. Pewna ilość Polaków jest pełnomocnikami polskich firm, które działają na rynku bułgarskim. Polskie podmioty gospodarcze są coraz bardziej widoczne na rynku bułgarskim. W stosunku do roku poprzedniego widać poprawę sytuacji, o czym świadczy znaczny wzrost eksportu. Cechą charakterystyczną jest fakt, iż coraz więcej polskich firm decyduje się na działalność handlową poprzez bułgarskich przedstawicieli lub spółki prawa handlowego. Na rynek bułgarski wchodzi, za pośrednictwem swoich polskich filii, coraz więcej firm posiadających centrale w krajach Europy Zachodniej. Przykładem dobrego wejścia na rynek są firmy Krosno, produkująca szkło gospodarcze,